כיון דחזו דמזלזלי בהו ותקינו להו מאתן כיון דחזו דקא פרשן מינייהו דאמרי עד דנסבינן אלמנת כהנים ניזיל ניסיב בתולה בת ישראל אהדרינהו למלתייהו: בית דין של כהנים כו': אמר רב יהודה אמר שמואל [א]לא ב"ד של כהנים בלבד אמרו אלא אפי' משפחות המיוחסות בישראל אם רצו לעשות כדרך שהכהנים עושין עושין מיתיבי הרוצה לעשות כדרך שהכהנים עושין כגון בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל עושין בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל הוא דאיכא צד כהונה אבל בת ישראל לישראל לא לא מבעיא קאמר לא מבעיא בת ישראל לישראל דלא מצי אמר לה עלויי קא מעלינן ליך אבל בת ישראל לכהן דמצי אמר לה עלויי קא מעלינן ליך אימא לא קמ"ל: **מתני'** הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח טעות רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת רבי יהושע אומר לא מפיה אנו חיין אלא הרי זו בחזקת בעולה עד שלא תתארס והטעתו עד שתביא ראיה לדבריה: **גמ'** אתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב יהודה ורב הונא אמרי חייב ורב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור רב הונא ורב יהודה אמרי חייב ברי ושמא ברי עדיף רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור אוקי ממונא בחזקת מריה א"ל אביי לרב יוסף הא דרב הונא ורב יהודה דשמואל היא דתנן היתה מעוברת ואמרו לה מה טיבו של עובר זה מאיש פלוני וכהן הוא רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל ואמר ליה רב שמואל בר יהודה לרב יהודה שיננא אמרת לן משמיה דשמואל הלכה כרבן גמליאל אף בראשונה מאי אף בראשונה אע"ג דאיכא למימר אוקי ממונא בחזקת מריה אמר רבן גמליאל ברי עדיף לימא רב יהודה ורב הונא דאמרי כר"ג ורב נחמן ורבי יוחנן דאמרי כרבי יהושע אמר לך רב נחמן אנא דאמרי אפילו כרבן גמליאל עד כאן לא קאמר ר"ג התם אלא דאיכא מגו אבל הכא מאי מגו איכא אי נמי עד כאן לא קאמר רבן גמליאל התם אלא דאמרינן אוקמה אחזקה אבל הכא מאי חזקה אית ליה להאי הכי נמי מסתברא כדקא משנינן דרב נחמן הוא דאמר כר"ג

דאם

דמזלזלי בהו. באלמנות. קלות בעיניהם להוציאן מפני שכתובתן מועטת תקינו להו מאתן דגנאי היה להן. ואע"פ שאלמנות ישראל נמי כתובתן מנה מיהו כהנים חשיבי טפי וגנאי להם גירושי בנותיהן יותר מישראל: **מתני'** נאמנת. קא סלקא דעתך משום דברי ושמא ברי עדיף: **הרי זו בחזקת.** שנבעלה עד שלא תתארס והטעתו: **גמ' חייב.** לשלם: **פטור.** מלשלם. ומכל מקום משביעין ליה שבועת היסת שכן הוא כדבריו שאינו יודע שהוא חייב לו: **וכהן הוא.** כלומר מיוחס הוא: **אף בראשונה.** גבי תביעת כתובה: [אוקי כתובה אחזקתה הבעל ה"נ גבי מנה לי בידך איכא למימר נמי אוקי ממונא בחזקת מריה ופטור: **אלא דאיכא מגו**]. כגון משארסתני נאנסתי וכגון היא אומרת מוכת עץ אני דאמרינן מגו דאי בעיא טענה טענה מעלייתא מהך כגון גבי משארסתני נאנסתי הוה טענה מוכת עץ אני [טענה מעלייתא] דלא פסלה נפשה מכהונה וקאמרה נאנסתי [משארסתני] וקא מיפסלה נפשה דאשת ישראל שנאנסה אסורה לכהן ש"מ קושטא קאמרה וגבי היא אומרת מוכת עץ אני אי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך ואית לה מאתן וקא אמרה מוכת עץ אני קודם לכן ואין לי אלא מנה: **אבל הכא.** גבי האי תובע מאי מגו איכא להימניה הלכך אוקי ממונא בחזקת מריה: **אוקמה אחזקה.** מספקא לן אשעת ארוסין אי בתולה הואי ונשתעבד לה למאתים אי בעולה הואי העמד אשה על חזקתה ובתולה נולדה והך השתא הוא דאיתניסה אחר אירוסין: **מאי חזקה אית ליה להאי.** תובע דנוקמיה אחזקיה לגבות הלכך זיל בתר חזקה דממונא:

דא"כ

כיון דחזו דמזלזלי בהו. פירש בקונטרס שהיו קלות בעיניהן להוציאן לפי שהיתה כתובתן מועטת וקשה דמעיקרא נמי הוו ידעי שקלות בעיניהן להוציאן כיון דמנה חשיב דבר מועט ונראה לר"י לפרש דמזלזלי בהו שמקצת בני אדם היו נמנעים מלנושאם לפי שהיו קלות בעיניהן שאין לה כתובה אלא רביע ממה שיש לה לבתולה ותקינו לה מאתן כיון דחזו דפרשי מינייהו לגמרי והיו קופצים קודם על בתולות ישראל ולא היה שום אדם קופץ עליהם אהדרינהו למילתייהו היינו דנקט מעיקרא מזלזלי שהיו נמנעים ולא לגמרי פורשים ובתר הכי נקט ופרשי: **בית** דין של כהנים היו גובין כו' ולא מיחו בידם חכמים. אע"פ שלא כתב בלשון תוספת אלא ארבע מאות דחזו ליכי וקא ס"ד דלא מגבה דלא חזו ובלשון תוספת לא כתב קא משמע לן דמנהג טוב מנהג הוא וראוי להיות בכהונה ובמשפחות המיוחסות ושייך בהו למימר דחזו ליכי ואפי' לא כתב לה כתובה גובה ארבע מאות במנהג ב"ד כמו בבנות ישראל מאתים דתקנה גמורה היא: **והוא** אומר לא כי כו'. אע"ג דבסוף המניח (ב"ק דף לה: ושם) דייק מדקתני לא כי דמיירי בברי הכא דליכא למיטעי קתני לא כי אע"ג דמיירי בשמא: **מנה** לי בידך והלה אומר איני יודע. פי' איני יודע אם הלויתני מעולם אבל הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך תנן בהזהב בהגוזל בתרא (שם קיח.) דחייב: **רב** הונא ורב יהודה אמרי חייב. לכאורה נראה דלית להו דרבי אבא דאמר מתוך שאינו יכול לישבע משלם דטעמיה דר' אבא משום דדריש (שבועות ד' מז.) שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין שני היורשין כגון אמר מנה לאבא ביד אביך ואמר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא ואבוה כה"ג מתוך שאין יכול לישבע משלם ואי מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב אין כאן שבועה דאפי' הוא אומר אין יודע בכל חייב ותימה דבפרק יש נוחלין (ב"ב דף קלה. ושם) גבי האומר זה אחי משמע דאביי אית ליה מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב ובפ' חזקת הבתים (שם לד. ושם) משמע דלית ליה לדר' אבא וי"ל דאפי' למ"ד חייב איכא למידרש שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין דשניהם לא ידעי אלא שעד אחד מעיד שאחד חייב לחבירו מנה דבאבוה מתוך שאינו יכול לישבע משלם תימה דרב יהודה גופיה אית ליה בריש הפרה (ב"ק מו. ושם) אפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא המע"ה ואין לומר דרב יהודה כסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין ולא אזיל בתר חזקת ממון ולהכי כי איכא ברי ושמא נוטל הכל והתם דקאמר אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין כו' אליבא דרבנן קאמר וליה לא סבירא ליה דהתם (בב"ב דף לב:) משמע דסבר כרבנן גבי מוכר שור לחבירו ונמצא נגחן ועוד דתנן בפרק השואל (ב"מ לו. ושם) המשאיל אומר שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב וקאמר בגמרא לימא תיהוי תיובתא דרב נחמן ור' יוחנן ומאי קושיא הא ע"כ מתני' כסומכוס אפי' לרב יהודה דלרבנן מודה רב יהודה דפטור ורב נחמן ורבי יוחנן ע"כ כרבנן דלסומכוס לכל הפחות חולקין אבל אי פליגי אליבא דרבנן ולסומכוס לעולם חולקין אפי' בברי ושמא פריך שפיר ממתני' דכרבנן אתיא דלסומכוס חולקין וי"ל דהתם ברי גרוע ושמא טוב דלפי שהמזיק לא היה שם טוען זה ברי ושמא דמזיק טוב דלא הוה ליה למידע אבל מנה לי בידך הברי טוב והשמא גרוע דהוה ליה לידע אם חייב אם לאו אבל קשה דבעי למימר הכא הא דרב יהודה דשמואל היא דפסק כרבן גמליאל והתם ברי גרוע ושמא טוב שהבעל אינו יודע מתי נבעלה ואם כן תיקשי דשמואל אדשמואל דפ' הפרה (ב"ק מו. ושם) ויש לומר דה"מ למימר וליטעמיך ועוד יש לומר דסוגיא דהכא סברה דזה כלל גדול בדין לא לניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא אלא כדקאמר התם אי נמי לכי הא וקשה על זה דאפילו לפי אי נמי דהתם לא אתי שפיר דהא בסוף המניח (שם דף לה: ושם) אית להו לרבנן בהדיא דאפי' ניזק אומר ברי כו' ושמואל סובר כרבנן כדמוכח בהמוכר שור לחברו: **אלא** דאיכא מגו. האי שנויא לא אתיא אלא לרב נחמן דלר' יוחנן בהדיא דמוכת עץ ליכא מגו כדמוכח לקמן הקשה ה"ר יעקב מקורביי"ל אכתי ע"כ הא דרב יהודה דשמואל היא דאי לשמואל פטור תקשי ליה ממתניתין דהשואל (ב"מ ד' לו. ושם:) המשאיל אומר שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב דלשמואל ליכא לשנויי כדמשני לרב נחמן ולרבי יוחנן כגון שיש עסק שבועה ביניהן ומתוך שאינו יכול לישבע משלם דשמואל לית ליה בהדיא בפ' כל הנשבעין (שבועות ד' מז. ושם) דחזרה שבועה לסיני ולא משלם וי"ל דאיכא למימר דלעולם מנה לי בידך והלה אומר איני יודע לשמואל פטור ומוקי שמואל מתני' דהשואל כשיש עסק שבועה וכההוא תנא דלית ליה מתוך שאינו יכול לישבע משלם והוא סבר כאידך תנא דפלוגתא דתנאי היא בפרק כל הנשבעין (שם). [ועי' ביתר ביאור תוס' ב"מ לו: סד"ה רב הונא]:

רב

עין משפט נר מצוה

עו א טוש"ע אה"ע סי' סו סעיף ז:

עז ב מיי' פי"א מהל' אישות הל' יא סמג עשין מח טוש"ע שם סי' סח סעיף ט:

עח ג מיי' פ"א מהל' טוען ונטען הל' ח סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סימן עה סעיף ט:

◆

תוספות רי"ד

ב"ד של כהנים וכו'. אמר רב יהודה לא ב"ד של כהנים בלבד אמרו אלא אפילו משפחות המיוחסות שבישראל אם רצו לעשות כדרך שהכהנים עושין עושין ולא אמרי' דמחזי כעוקרים תיקון חכמים: מתני' הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדך והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח טעות ר"ג ור"א אומרי' נאמנת ור"י אומר לא מפיה אנו חיין אלא הרי היא בחזקת בעולה עד שלא תתארס והטעתו עד שתביא ראיה לדבריה היא אומרת וכו' מכאן מוכח שיש כתובה לארוסה ומשעת שאירסה נתחייב בכתובתה בתנאי ב"ד ומ"ה קאמרה ליה הכי דמקודם שנבעלה הוה משועבד לה ועכשיו שנאנסה לא הפסידה שעבודה דאי אמרת אין כתובה לארוסה עד שיכנסה ואת כבר נבעלה קודם הנשואין אדרבה אומר הבעל לאשה נסתחפה שדך שהפסדת בתוליך ובעת הנשואין בעולה היית א"ד טעמא הוא משום דיש כתובה לארוסה ומשום אירוסין נתחייב לה: והוא אומר לא כי וכו'. פי' ואין לך כלום דהכי אוקמיה רבא לעיל מקח טעות לגמרי משמע דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה א"ל כלום: ר"ג ור"א אומרים נאמנת. פי' ואפילו לבעלה מותרת אם היה ישראל [א] דמאי דאמרן לעיל שהבעל נאמן לאוסרה עליו דוקא בברי וברי דהוא אומר פתח פתוח מצאתי והיא אומרת לא כי אלא פתח סתום היה ומכחשה ליה התם בעל נאמן לאוסרה עליו דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא אבל הכא דאיהי טענה ברי ובעל שמא מותרת היא לו שהיא נאמנת בכל הן ליטול כתובתה והן להיות מותרת לו: ור"י אומר וכו'. פי' בהא פליגי דר"ג סבר אוקי איתתא אחזקתה ובחזקת בתולה הות קיימא ומספיקא לא מפקינן לה מחזקתה ור"י סבר אוקי ממוניה בחזקת מריה ומן ספיקא לא מפקינן ממונא עד שתביא ראיה לדבריה מר אזיל בתר חזקה דגופא. ומר אזיל בתר חזקה דממונא. ואמרי' לקמן דהיכא אזיל ר"ג בתר חזקה דגופא דוקא בברי ושמא דאיהי טענה ברי והבעל שמא התם אזיל ר"ג בתר חזקה דגופא ומפקינן ממונא מחזקת מריה אבל בשמא ושמא מודה ר"ג דלא אזלי' בתר חזקה דגופא אלא בתר חזקה דממונא והמע"ה: אר"י א"ש הלכה כר"ג ואי קשיא היכי פסיק שמואל הלכה כר"ג דאזיל בתר חזקה דגופא ומפיק ממונא מחזקת מרי' והתנן בב"ק שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה ואין ידוע אם עד שלא ילדה נגחה ואם משילדה נגחה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד ואמרי' עלה בגמרא אר"י א"ש זו דברי סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המע"ה למה לי' למימר זה כלל גדול בדין ואפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא והא במתני' איכא חזקה דגופא ואיכא חזקה דממונא דאוקי פרה אחזקתה ואימור מעוברת היתה בשעת נגיחה ומחמת נגיחת השור הפילה וחייב ליתן לו חצי נזק ולמזיק איכא חזקה דממונא וכיון דאית לניזק חזקה דגופא פליג ר"ג דאזיל בתר חזקה דגופא ומפיק ממונא מחזקת מריה ובשלמא אמתני' לא פליג ר"ג משום דהו"ל שמא ושמא דהכי אמרי' לקמן דבשמא ושמא לא אזיל ר"ג בתר חזקה דגופא אלא סבר המע"ה אלא במאי דאמרי' ואפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא אמרי' המע"ה והא בהא מילתא פליג ר"ג דהיכא דתובע אומר ברי ונתבע אומר שמא אזלי' בתר

מסורת הש"ס

א) [לעיל יא: לקמן טז.], ב) [לקמן ט.], ג) לקמן עה:, ד) ב"ק קיח. בבא מציעא לז: ידף קטו: [ע' ב"ב קלה.], ה) [קדושין סה: וש"נ], ו) [עיין תוס' יבמות יח: ד"ה לאי דרך מלך], ז) [לקמן יג.], ח) לקמן יז., ט) [כריתות לו. וש"נ ועי' מ"ש מגיהנה טו: פירוש על שינגא], י) [ג"י כ"י], כ) [שייך לע"א].

◆

גליון הש"ס

גמ' הא דרב הונא ור"י דשמואל היא. עיין יבמות יח ע"ב תד"ה לאי דרך:

◆

מוסף רש"י

הנושא את האשה. בחזקת בתולה (לעיל יא.), היא אומרת משארסתני נאנסתי. ואית לי מאתים (לקמן טז.), לא מפיה אנו חיין. שתהא נאמנת, אלא העמד ממון על חזקתו, ולא אזלינן בתר חזקה דגופא לומר הואיל וספק בידינו על שעת אירוסין מה היא, העמד הגוף על חזקתו של קודם לכן, והרי נולדה בתולה (לקמן טז.). רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור. ומיהו ישבע כדאמר שאין יודע שחייב לו כלום, דלא עדיף שמא מברי, דהא אי נמי הוי טוען ליה אין לך בידי כלום הוי משביעין ליה שבועת היסת (ב"ק קיח.).

◆

תוספות רי"ד (המשך)

חזקה דגופא ומפקינן ממונא מחזקת מריה והיכי אר"י משמיה דשמואל דחכמים פליגי על סומכוס ואמרי המע"ה ולמימרא דהלכה כחכמים דהא כחכמים איפסקא הלכתא וא"כ קשה דשמואל אדשמואל וי"ל דלא ק' דהיכי אזיל ר"ג בתר חזקה דגופא ואפיק ממונא מחזקת מריה ה"מ גבי אשה ובעל שכבר הבעל מחויב ועומד בכתובת האשה ושטר כתובה עליו והוא בא מספק לפטור א"ע ממה שהוא מחויב ועומד בו התם ודאי אר"ג אוקי אתתי' אחזקתה ואפיק ממונא מיני' דבעל כי היכי דהוה משועבד לה מעיקרא ור"י אפ"ה פליג עלי' ולא מפיק ממונא מחזקת מריה אבל הכא שהמזיק לא נתחייב ממון לניזק מקודם לכן (ואפילו) [וגלא] בא לפטור עצמו [שנאמר] שנעמיד הניזק בחזקת הגוף ונוציא ממון ממנו אלא זה החייב עכשיו יבוא עליו מספק וכיון שעכשיו רוצה לחול עליו מודה ר"ג דמספיקא לא מחייבינן לי' ואע"ג שיש לתובע חזקה דגופא אלא אמרי' המע"ה ולא ק' דשמואל אדשמואל: איתמר מנה לי בידך והלה אמר אי' ר"ה ור"י אמרי חייב ר"נ ור"י אמרי פטור מלשלם ר"ה ור"י אמרי חייב ברי ושמא ברי עדיף ר"נ ור"י אמרי פטור אוקי ממונא בחזקת מרי' פי' ומ"מ משבעי' לי' שבועת היסת שכן הוא כדבריו שא"י שחייב לו ונפטר: לימא ר"ה ור"י דאמרי כר"ג ור"נ ור"י דאמרי כר' יהושע. פי' דהכא נמי אשה אומרת ברי ובעל אומר שמא אמר לך ר"נ אנא דאמרי אפילו לר"ג ע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא משום רא"ל אוקי איתתא אחזקתה פי' מספקא לן אשעת אירוסין אי בתולה הוה ואי בעולה הוה העמד אשה על חזקתה ובתולה היתה והשתא היא דאיתנס לאחר אירוסין אבל הכא מאי חזקה אית לי' להאי תובע דנוקמי' אחזקתה לגבות הלכך זיל בתר חזקת דממונא דאל"כ [אלא] דרב נחמן לא מתוקם כר"ג אלא כר' יהושע וק' הילכתא אהלכתא. והמורה גריס ע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא משום דאיכא למימר מיגו. פי' מיגו דאי בעי' טענה טענה מעלייתא מהך כגון גבי משארסתני נאנסתי מיגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני ולא פסלה נפשה מכהונה וקאמרה נאנסתי דקא פסלה נפשה מכהונה ש"מ קושטא קאמרה וגבי היא אומרת מוכת עץ אני מיגו דאי בעי' אמ' מוכ"ע אני תחתיך ואית לה מאתים וקאמרה מוכת עץ אני מקודם לכן ואין לה אלא מנה נאמנת אלא הכא גבי האי תובע מאי מיגו איכא וה"ה נמי דהוה מצי ר"נ למימר ע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא משום דבעל הוה מחויב לה כתובה מעיקרא ועכשיו הוא בא לפטור עצמו אבל במנה לי בידך שלא ידענו שנתחייב לו מקודם לכן אלא עכשיו אנו רוצים לחייבו לא אמר וכו' וכדכתיבנא לעיל אלא חד מתרי טעמא נקט. ה"נ מסתברא כדשנינן

[א] ר"ל אפי' אם קיבל נה קידושין פחות מג' שנים ולכן צ"ע דא"כ הילך טוען שמא עד שלא ארסתין.